

T É N Y E K

Európai Munkavédelmi Ügynökség

Információk gyűjtése a veszélyes anyagokról

Courtesy of the Danish Working Environment Authority, Denmark.

Bevezetés

Az Ügynökség a 2003. évi Európai Munkavédelmi Hét alkalmából számos a „TÉNYEK” című információs sorozatba tartozó, a munkahelyi egészséget és biztonságot érintő tájékoztató anyagot dolgozott ki a veszélyes anyagokról. Az információk hatékony összegyűjtése a munkavállalókat érintő veszélyeztetésekről, valamint e veszélyeknek a munkahelyi kezelése a munkaadónak, a munkavállalóknak és ezek szervezeteinek együttes kötelezettsége. E „TÉNYEK” című tájékoztató a sikeres kommunikációt segítő fontos információkat tartalmaz.

Jogsabályi előírások

Az EU veszélyes anyagok besorolására és jelölésére¹ kiadott irányelvei határozzák meg a veszélyes anyagokat gyártókra vonatkozó követelményeket. Ezek határozzák meg, hogy milyen fontos információkat² kell

a felhasználó rendelkezésére bocsátani a biztonsági adatlapon, szabványosított veszélyszimbólumok, veszélyjelek formájában.

A kémiai anyagokról szóló irányelv³ úgy intézkedik, hogy a munkáltató a kockázatbecsléshez szükséges információkat a gyártótól, vagy más könnyen hozzáférhető forrásból megszerezhesse. A munkáltatónak ezen kívül biztosítania kell, hogy a munkavállalók, vagy a munkavállalók képviselői az alábbi pontokban foglaltakról tájékoztatást és képzést kapjanak:

- az alkalmazott vegyi anyag veszélyes tulajdonságai,
- az expozíció mértéke, fajtája, és az expozíciós idő tartama, továbbá a veszélyes anyag használati körülményei,
- a személyek védelmére alkalmas biztonsági intézkedések és a munkahelyen tartózkodó más munkavállalók védelme,
- a megtett vagy megteendő kockázatkezelési eljárások eredményei,
- a vonatkozó munkahelyi határértékek vagy biológiai határértékek,

¹ A Tanács 1967. június 27-i, 67/548/EGK számú irányelve a veszélyes anyagok vizsgálatáról, osztályba sorolásáról, csomagolásáról és címkézéséről, valamint az irányelv későbbi módosításai. 1999/45/EGK irányelv a veszélyes készítmények osztályba sorolásáról, csomagolásáról, és jelöléséről.

² A Bizottság 1991. március 5-i, 91/155/EGK számú irányelve és módosításai, melyek meghatározzák és lefektetik a veszélyes készítményekkel kapcsolatos különleges információs rendszerekre vonatkozó részletezett intézkedéseket (biztonsági adatlapok).

³ A Tanács 1998. április 7-i, 98/24/EK számú irányelve a munkavállalók egészségének és biztonságának védelméről a munka során őket érő vegyi anyagokkal szemben.

- amennyiben rendelkezésre áll, az esetleg már elvégzett egészségügyi és monitoring vizsgálatok, továbbá expozíció – hatás összefüggés elemzés eredményei, illetve az ezek alapján tett következtetések.

Ezen túlmenően, a munkáltatónak biztosítani kell, hogy a munkavállalók a munkakörülményeket érintő minden változásról tájékoztatást kapjanak.

Arról a munkavállalóról, akit nagy valószínűséggel rákkeltő vagy mutagén⁴, vagy meghatározott biológiai⁵ anyag hatása ér, a munkáltatónak nyilvántartást kell vezetnie, amely tartalmazza a munkavállalót ért hatásokat és az egészségügyi ellenőrzéseket. A munkavállaló részére biztosítani kell, hogy bármikor megismerhesse a róla készült adatokat.

Ezt az irányelvet a nemzeti jogszabályok rendszerében honosítani kell. A tagállamok jogosultak arra, hogy kiegészítő, illetve szigorúbb intézkedéseket tegyenek a munkavállalók védelme érdekében, így a minimális követelmények maradéktalanul teljesülnek.

A vegyi anyagok regisztrálására, értékelésére és engedélyezésére tervezett EU-rendszer (REACH) a rendelkezésre álló vegyi anyagok tulajdonságairól, az emberi egészségre és a környezetre gyakorolt hatásairól, felhasználhatósági területeikről és a veszélyt csökkentő intézkedésekről fog bővebb és könnyebben elérhető tájékoztatást adni.

Ezért kifejezetten ajánljuk, hogy nézzenek utána azoknak a nemzeti jogszabályoknak, amelyek a veszélyes anyagok munkahelyi alkalmazására vonatkozóan alkalmazandók.

A vegyi anyagok feliratozása, címkézése

Ha egy vegyi anyagot vagy egy készítményt veszélyesnek minősítenek, a gyártónak vagy az importálónak a csomagoláson feliratozást, illetve címkézést kell elhelyeznie, aminek legalább a következőkről kell tájékoztatnia:

- az anyag, illetve termék neve, kereskedelmi megnevezése, valamint a forgalomba hozó, felelős vállalkozás, illetve személy neve és címe,
- annak a veszélyes alkotórésznek a megnevezése, amelynek alapján meghatározták a veszélyességi besorolást,
- az anyag EU nyilvántartási száma, például az EINECS⁶ - vagy az ELINCS⁷ -szám,
- szabványosított veszélyjelzés, veszély szimbólum⁸, a különös veszélyeket jelölő, szabványosított R mondat⁹ és a biztonságra vonatkozó S mondat¹⁰. Ezen túlmenően külön előírás vonatkozik a több veszélyes anyagot tartalmazó készítményekre, amelyek esetében több veszélyszimbólumot és kockázatjelölést kell alkalmazni.

A veszélyszimbólumok, a különleges veszélyek és kockázatok jelölése (R-mondatok) és a biztonsági intézkedések (S-mondatok) jellemzik az anyag által kiváltott veszélyt, és az anyaggal szemben alkalmazandó védelmi intézkedést. Az R- és S-mondatok az Európai Unió irányelvében rögzítettek¹¹. A csomagoláson és a biztonsági adatlapon alkalmazzák, annak érdekében, hogy óvják a veszélyes anyagok hatásától az érintetteket, és a biztonságra vonatkozó ismereteket is közölgjék. Az egészségre és biztonságra vonatkozó, különleges veszélyekre utaló jelölések a felhasználásra szánt anyagról egységesített információk megismerését teszik lehetővé. Így pl. R21: „Bőrrel érintkezve ártalmas”. A

⁴ A Tanács 1990. június 28-i, 90/394/EGK számú irányelve a munkavállalók által a munkavégzése során használt rákkeltő anyagok elleni védelemről, és az irányelv módosításai.

⁵ Az Európai Parlament és Tanács 2000. szeptember 18-i, 2000/54/EK irányelve a munkavállalók védelméről a munkavégzés során használt biológiai anyagokkal szemben.

⁶ Létező Kereskedelmi Anyagok Európai Jegyzéke, amely 100195 anyagot tartalmaz, lásd <http://ecb.jrc.it/new-chemicals/>

⁷ Új anyagokat tartalmazó Törzskönyvezett Vegyi Anyagok Európai Jegyzéke, lásd: <http://ecb.jrc.it/new-chemicals/>

⁸ <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/icsc/dtasht/symbols/index/htm>

⁹ <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/icsc/dtasht/riskphrs/index/htm>

¹⁰ <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/produkcs/icsc/dtasht/sftyphrs/index/htm>

¹¹ A Bizottság 2001. augusztus 6-i, 2001/59/EK számú irányelve, amely 28. alkalommal alkalmazkodik a műszaki haladáshoz; a Tanács 67/548/EGK számú irányelve. Lásd: http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=32001L0059&model=guichett

biztonsági mondatok és azok kombinációi a megvalósítandó megelőző intézkedéseket ismertetik, pl. S15: „Hőhatástól távol tartandó.”

A munkahelyi felhasználás céljára a biztonsági adatlapoknak átfogó, egységesített információkat kell tartalmazniuk a termék egészségre gyakorolt hatásáról, a termék alapanyagáról, a szükséges védőintézkedésekről és az alkalmazandó egyéni védőeszközökről.

A biztonsági adatlap

A vegyi anyagokat gyártó és szállító az ipari felhasználók számára köteles biztonsági adatlapot¹² rendelkezésre bocsátani, hogy az anyag tulajdonságairól a szükséges információk rendelkezésre álljanak. Az információk tartalmazzák a különböző veszélyekre tekintettel az anyag fizikai, vegyi tulajdonságait, a raktározás, a kezelés, a szállítás és megsemmisítés szabályait, a munkavállalók védelmére az irányelvben meghatározottakat, a tűz leküzdéséhez szükséges ismereteket, az anyag véletlenszerűen szabadba jutásakor teendő intézkedéseket és az elsősegély nyújtási szabályokat. A biztonsági adatlap a munkáltató részére mindenek előtt lehetővé teszi, hogy felismerhesse a munkahelyen a veszélyes anyag jelenlétét, és értékelhesse, hogy a felhasználás során a munkavállaló egészsége és biztonsága, illetve a környezet veszélyeztetése fennállhat-e? A munkavállalók és képviselőik részére biztosítani kell, hogy a biztonsági adatlapba betekinthessenek.

A biztonsági adatlapok információi alapul szolgálhatnak a munkavállalókat fenyegető kockázatok meghatározásához, és ez segít a szükséges intézkedések megválasztásában. A gyártótól nem várható el, hogy valamennyi felhasználási körülményt meghatározza. A biztonsági adatlapban ajánlott védőintézkedéseket a mindenkori munkakörülményekhez kell illeszteni.

További információs források

Néhány termék esetében, mint gyógyszer anyagok (pl.: citosztatikumok) vagy kozmetikumok (pl.: hajápoló anyagok), a szállítónak nincs biztonsági adatlap készítési kötelezettsége.

Ha biztonsági adatlap mégis rendelkezésre áll, néhány esetben további információk lehetnek szükségesek. Ezeket, pl. a kockázatbecsléshez vagy a megelőző intézkedések megtételéhez szükséges információkat az alábbi módokon szerezhethetjük meg:

- más forrásokat keresünk (műszaki dokumentáció, felhasználói tájékoztató, műszaki és tudományos referencia anyagok és szakfolyóiratok),
- információ szerzés a gyártótól vagy a forgalmazótól,
- megelőző szolgálatokkal kapcsolat felvétel,
- szakmai egyesületektől tanács kérés (szakmai szövetség, kereskedelmi kamara, szakszervezet, társadalombiztosító és mások),
- kapcsolat a hatóságokkal.

A biológiai anyagokat egészségkárosító kockázataik alapján osztályokba sorolják. Ajánlott a biológiai ágensek kezeléséről szóló nemzeti jogszabályok alapján a munkahelyi alkalmazás feltételeit figyelembe venni. Ezek általában táblázatokat tartalmaznak a veszélyes biológiai anyagok besorolásáról (mikroorganizmusok és paraziták), a kockázat szintje szerint. Ezek az információk szolgálnak alapul a kockázatbecsléshez és a megelőző intézkedésekhez az említett anyagok használata esetén.

Példa a jó információs rendszerre

Az Egyesült Királyság Egészségi és Biztonsági Bizottsága „COSHH Essentials”¹³ megjelöléssel interaktív web-oldalt alakított ki a kis vállalkozók részére, a munkahelyen alkalmazott veszélyes anyagok egyszerű, lépésről - lépésre történő értékelésére és ellenőrzésére.

A német Szakmai Szervezetek Szövetsége Munkavédelmi Intézete (BIA) mintegy 7000 anyagot tartalmazó, Gestis-adatbankban¹⁴ rögzítette az információkat. A rendszer Gestis expozíciós

¹² <http://europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/sds/sdsdir.htm>

¹³ www.coshh-essentials.org.uk

¹⁴ <http://www.hvbg.de/bia/gestis-database>

adatbankja (DOK-MEGA)¹⁵ és a biztonsági adatlapokat tartalmazó információs adatbank (ISI)¹⁶ össze vannak kapcsolva, és együttesen mintegy 200 gyártó 410000 biztonsági adatlapját tartalmazzák. Ezt kiegészíti egy égési és robbanási jellemzők adatait tartalmazó további adatbank (Gestis-Staub-Ex)¹⁷ egészíti ki, több mint 4000 porra vonatkozólag, számos ágazatból válogatva.

Három egymással kooperáló nemzetközi szervezet – az Egyesült Nemzetek Környezetvédelmi Programja (UNEP), a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) és az Egészségügyi Világszervezet (WHO) – együttműködve az Európai Bizottsággal, kifejlesztette az International Chemical Safety Cards (ICSCs; nemzetközi kémiai biztonsági kártya)¹⁸ rendszert, amely több mint 1200 anyagról szolgáltat információt. Az ICSC kártyán a vegyi anyagok „műhelyi körülmények közötti” alkalmazásához fontos egészségügyi és biztonsági adatokat foglalták össze a munkavállalók és a munkáltatók részére. A kártya az angol nyelven kívül más nyelveken is rendelkezésre áll.

További információk

További példákat és információkat szerezhet a „Tények” sorozatában kiadott tájékoztatókból a veszélyes anyagok használatára: <http://osha.eu.int/ew2003/>. E forrás frissítése folyamatos.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) az egészségvédelmi és biztonsági bizottságok részére képzési modellt dolgozott ki, amely a munkavállalók és munkaadók közötti kommunikációt teszi lehetővé, a munkahelyi egészség és biztonság témájában, beleértve a munkahelyi kémiai biztonságot is. E modul ingyen elérhető:

<http://www.itcilo.it/english/actrav/telearn/osh/com/comain.htm>

Magyar nyelvű információk a Magyar Munkavédelmi Fókuszpont weblapján is találhatóak: www.munkavedelem.hu

Kérdőív a munkavállaló számára rendelkezésre bocsátandó információkról

Tudja Ön?

- milyen eredményei voltak az Ön munkáltatója által elvégzett kockázatbecslésnek?
- milyen veszélyeknek van Ön kitéve?
- e veszélyek milyen hatással lehetnek Önre?
- mi az, amit Önnek a saját biztonsága és mások biztonsága érdekében meg kell tennie (vagyis a veszélyek ellenőrzés alatt állnak)?
- hogyan lehet ellenőrizni és észrevenni, ha valami elromlik, és kinek kell jelenteni a felmerült problémát?
- mi az eredménye az expozíció- és egészségügyi ellenőrzésnek?
- a karbantartásnál milyen megelőző intézkedések megtétele szükséges?
- melyek az elsősegély-nyújtási intézkedések, és magatartási szabályok vész-esemény bekövetkezésekor?

Kérdőív a munkáltató és munkavállaló közötti eredményes kommunikáció megvalósításához

- Valamennyi munkahelyen rendelkezésre áll a használt vagy gyártott veszélyes anyagokat tartalmazó lista?
- Valamennyi osztályba sorolt veszélyes anyagról és készítményről könnyen elérhetően rendelkezésre áll biztonsági adatlap?
- Beépítették a biztonsági adatlapokból a szükséges információkat az üzemi utasításokba, és rendelkezésre állnak praktikus információk arról, hogy a meghatározott anyagot a napi munka során hogyan kell kezelni?
- Valamennyi veszélyes anyag tárolására használt edényzet (pl.: kádak, üvegek, tárolótartályok stb.) el van látva a termékre vonatkozó jelöléssel, a megfelelő veszély szimbólummal, a fizikai veszélyek (pl.: robbanásveszély) és az egészségi ártalom felismerése érdekében?
- A kockázatbecslést elvégezték? Az eredményeit közzé tették?
- A munkavállalókat rendszeresen megkérdezik az egészségi és biztonsági problémáikról?

¹⁵ <http://www.hvbg.de/d/bia/fac/mega/megae.htm>

¹⁶ <http://www.hvbg.de/d/bia/fac/ISI/isi.htm>

¹⁷ <http://www.hvbg.de/d/bia/fac/expl/exple.htm>

¹⁸ <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/icsc/>

- A munkahelyen használt veszélyes anyagokra vonatkozó információkat, utasításokat, tájékoztatásokat az érintettek rendelkezésére bocsátják, beleértve a védőintézkedéseket, annak érdekében hogy saját maguk és más munkavállalók védelmét biztosítani lehessen?
- Valamennyi munkavállaló tudja:
 - a megállapított védelmi intézkedéseket teljes mértékben alkalmazni?
 - ki az, akinek probléma vagy hiba esetén az ellenőrző intézkedéseket jelenteni kell?
 - mit kell tenni munkabaleset, rendkívüli esemény, illetve vészhelyzet esetén?

Európai Munkavédelmi Ügynökség
Gran Via, 33, E-48009 Bilbao, Spanyolország
Tel: (34) 944 79 43 60, Fax: (34) 944 79 43 83
information@osha.eu.int
<http://www.agency.osha.eu.int>